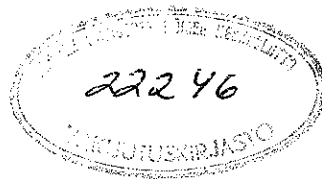

Heikki Bonsdorff

ENGLANNIN, RUOTSIN JA SAKSAN
HENKIVAKUUTUKSEN VOITONJAOSTA

043.B

Bonsdorff

A B S T R A C T

Bonsdorff, H. (1992): On the distribution of surplus in life insurance in the UK, Germany and Sweden

The principles and practises of distribution of surplus in life insurance in the UK, Germany and Sweden are described.

Johdanto

Seuraava työ koostuu kirjoittajan Englantiin, Saksaan ja Ruotsiin vuosina 1991-1992 tekemien tutustumismatkojen matkakertomuksista. Kertomukset vastaavat kunkin matkan ajankohdan mukaista tilannetta, eikä niitä ole täydennetty myöhemmällä informaatiolla.

Suomen henkivakuutukseen kohdistuu muutospaineita muun muassa Euroopan yhdentymiskehityksen vuoksi. Perehtymistyön tarkoituksena on ollut hankkia tietoa eräiden Suomen kannalta kiinnostavien maiden henkivakuutusjärjestelmistä, erityisesti voitonjaosta. Tietoa on tarkoitus käyttää hyväksi uudistettaessa Suomen henkivakuutukseen liittyvää käytäntöä, kansainväliseen käytäntöön soveltuvalla tavalla.

Esitän Jukka Rantalalle, jonka aloitteesta työ on tehty, parhaat kiitokseni arvokkaista kommentteista.

Englannin henkivakuutuksen voitonjaosta

1. Johdanto

Esitys pohjautuu tutustumismatkaan Englantiin 9.9. - 20.9.1991. Vierailuohjelmaan kuului voitonjakojärjestelmään perehtyminen DTI:ssä (Department of Trade and Industry) ja GAD:ssa (Government Actuarial Department) (4 käyntiä), kuudessa johtavassa yhtiössä (General Accident Life, Scottish Provident, Friends Provident, Guardian Royal Exchange, Sun Alliance, Equitable Life) sekä City Universityssä Lontoossa.

Englannissa henkivakuutus jakaantuu pääasiassa ns. with-profit, non-profit ja unit-linked liikkeisiin. With-profitissa vakuutuksenottajalla on oikeus yhtiön voittoon. Non-profit liikkeessä oikeutta voittoon ei ole ja tariffit ovat yleensä vastaavasti alemmat. Unit-linked voidaan tulkita voitonjakotavaltaan with-profitista voimakkaasti poikkeavaksi muunnelmaksi. (Kts. tarkemmin kohta 7). Suomen henkivakuutus on with-profit liikkeeseen rinnastettavaa koska vakuutusyhtiölaki tuntee vain tämän muodon.

Tässä katsauksessa esitellään voitonjakoa pääasiassa with-profit liikkeessä. Aluksi käsitellään voitonjakoa osakkeenomistajien ja vakuutuksenottajien kesken (2). Voitonjaon suorittamistapaa esitellään kohdassa (3). Vakuutuksenottajien tasapuolista kohtelua tarkastellaan kohdassa 4. Voitonjakofilosofiaan keskeisesti liittyvässä "vakuutuksenottajien kohtuullisia odotuksia" käsitellään kohdassa 5. Kohdassa 6 tarkastellaan valvontaan liittyviä kysymyksiä sekä aktuaarin asemaa. Lopuksi käsitellään unit-linked liikettä (7) sekä esitetään esimerkki insolvenssitapauksesta (8).

Todettakoon, että yleisesti uskotaan ettei Euroopan yhdentymiskehitys oleellisesti muuta brittiläistä henkivakuutuskäytäntöä.

2.Yleistä voitonjaosta

Henkivakuutusyhtiön on pidettävä pitkäaikaisen vakuuttamisen varat erillään ns. long term business fundissa (LTBF). Tämän kautta kulkevat maksutulo, korvaukset, sijoitusten tuotot ja liikekulut. LTBF koostuu pääasiassa investment reservestä (IR) = varat markkina-arvoina - velat. LTBF:n varoja voidaan käyttää ainoastaan pitkäaikaisen liikkeen tarkoituksiin. LTBF:n varat ovat vapaita käytettäväksi esim. liikkeen laajentamisesta aiheutuneisiin kuluihin ja mahdollisten tappioiden peittämiseen. LTBF:n tuotosta jaetaan vakuutuksenottajille bonukset ja osakkeenomistajille osingot seuraavassa kohdassa selostettavalla tavalla. LTBF:stä ei saa tehdä siirtoja osakkeenomistajille muutoin kuin yllämainittuun voitonjakoon liittyen. Tämä tapahtuu aktuaarin ilmoitettua ylijäämää syntyneen. Oleellisin osa tuotoista on sijoitustuottoja ja huomattava osa näistä on arvonnousuja. Näin ollen tuotot ovat heilahtelevia, ja koska bonusten suuruudessa pyritään tasaisuuteen, sovelletaan bonuksia määrättäessä tasoitusmenettelyä. Yhtiöt suorittavat tasoituksen ilman matemaattista kaavaa, ottaen huomioon mm. kilpailutilanteen. Eri arvioiden mukaan ala ei ole erityisen hyvin onnistunut tasoittamisessa viime vuosina, vaan bonuksia on korotettu tuottojen laskiessa.

Bonukset jaetaan reversionary bonuksina (RB) ja terminal bonuksina (TB). RB:t jaetaan vuosittain eri yhtiöissä hieman erilaisin perustein. Toisilla bonus on jokin osuus vakuutussummasta ja toisilla taas osa vakuutussummasta lisättynä osuudella aikaisemmin

maksettujen bonusten kokonaismäärästä, esim. 3,5 % vakuutussummasta + 7 % aikaisemmin maksetusta bonusten määrästä. Jälkimmäisen maksutavan tarkoitus on suosia vanhoja vakuutuksia; nämä ovat olleet yhtiölle tuottoisampia aikaisempien korkeampien sijoitustuottojen vuoksi ja myös siksi että myyntikulut rasittavat enemmän uusia vakuutuksia. RB:t eivät välttämättä jakaudu vakuutuksenottajille oikeudenmukaisesti. Mahdolliset vääristymät oikaistaan TB:illa. Näin ollen TB:lla on tärkeä tehtävä vakuutuksenottajien tasapuolisen kohtelun varmistajana. Tästä lähemmin kohdassa 4. RB:t ovat peruuttamattomia ja kohdistuvat pitkän ajan päähän eteenpäin. Tämän vuoksi ne rahoitetaan pääasiassa kyseisen vuoden tuloylijäämästä ja vain osaksi arvonnousuista. RB:t vahvistetaan vuodeksi kerrallaan.

Varovaisuussyistä ei kaikkea hyvitystä vakuutuksenottajille jaeta RB:ina vaan vakuutuksen päättyessä TB:ina. Näiden kokonaismäärä on yleensä suurempi kuin RB:ien kokonaismäärä. TB:t rahoitetaan yleensä sijoitusten arvonnousuilla. TB:n osuus pyritään, samoinkuin RB:n, pitää mahdollisimman vähän heilahtelevana. Marginaalieränä TB on kuitenkin alttiimpi heilahtelulle kuin RB. TB:n suuruus voidaan muuttaa milloin hyvänsä. Normaalisti se pysyy vakiona useimmilla yhtiöillä vuoden; jotkut yhtiöt muuttavat TB:n suuruutta kerran kuukaudessa.

Vakuutuksenottajat antavat enemmän arvoa RB:lle kuin TB:lle. Tästä, ja kilpailusta johtuen, yhtiöt saattavat myöntää erityisen hyvän sijoitustuottokauden vallitessa ns. special reversionary bonuksen, joka rahoitetaan yleensä arvonnousuista. Näitä myönnetään suhteellisen harvoin, esimerkiksi kerran 5-10 vuodessa.

Huomattakoon, että non-profit ja unit-linked liikkeistä saatu voitto tulee jaettavaksi with-profit liikkeelle useissa yhtiöissä. Näiden osalta vakuutuksenottajien ja osakkeenomistajien välinen jakosuhde saattaa poiketa siitä mitä käytetään with-profit liikkeessä. Jotkut yhtiöt harjoittavat unit-linked-liikettä yhtiöryhmän erillisessä yhtiössä, jolloin luonnollisesti with-profit liike ei hyödy suoranaisesti unit-linkedin voitoista.

3. Voitonjako osakkeenomistajien ja vakuutuksenottajien välillä

Voitonjako vakuutuksenottajien ja osakkeenomistajien kesken on melko stabiilia. Mikäli yhtiö haluaa lisätä osakkeenomistajien osuutta enemmän kuin 1/2 prosenttiyksikköä, se joutuu alistumaan sellaiseen julkistamismenettelyyn, että korotuksiin ei yleensä ryhdytä. Yleinen voitonjakosuhde on 10 prosenttia osakkeenomistajille ja 90 prosenttia vakuutuksenottajille. On kuitenkin huomattava, että voittoa jaettaessa osakkeenomistajat saavat sen heti kun taas vakuutuksenottajat saavat osuutensa vasta vakuutuksen päättyessä. Vakuutuksenottajien saamat bonukset otetaan yleensä huomioon 3.5 %:n korkokannalla yllämainittua jakosuhdetta (esim. 10/90) määrittäessä. Koska todellinen korkotuotto on yleensä korkeampi, merkitsee tämä, että vakuutuksenottajien osuus voitosta todellisella korkotasolla laskien on pienempi kuin 90 % (esim. 86 % erään esitetyn arvion mukaan). Sun Alliance käyttää useimmista osakeyhtiöistä poiketen 8 %:n korkokantaa jakosuhdetta määriteltäessä. Menettelyyn vaikuttaa paitsi pyrkimys välttää hieman harhaanjohtavalta tuntuvaa laskutapaa, kilpailu asiakkaista.

Vakuutuksenottajien asema osakkeenomistajiin nähden on jakosuhteen tosiasiallisen kiinteyden johdosta melko

turvattu. Lisäksi vakuutuksenottajien varat on jaettuine bonuksineen turvattu insolvenssitapauksissa yhteistakuujärjestelmällä 90 %:sti (laskettuna "kohtuullisilla" bonuksilla).

Seuraavassa tarkastellaan eräitä mahdollisuuksia, joissa vakuutuksenottajien edut kuitenkin saattavat kärsiä.

a) Kumpi ohjaa voitonjakopolitiikkaa osingot vai bonukset? Osakkeenomistajien intressissä saattaa olla jakaa liian paljon osinkoa siten, että yhtiön asema tulevaisuutta ajatellen heikkenee. Tämä tosin johtaa myös vakuutuksenottajien bonusten kasvuun samassa suhteessa. Kuitenkin henkivakuutus sopimusten pitkäaikaisen luonteen takia vakuutuksenottajalla saattaa olla suurempi intressi yhtiön pitkäaikaiseen vahvuuteen kuin osakkeenomistajalla. Yllämainittua vaaraa rajoittaa paitsi se että myös osakkeenomistajan intressi yhtiön vahvuuteen on usein pitkäaikaista luonteeltaan, myös aktuaarillinen kontrolli.

b) Edellistä vaarallisempaa on yhtiön varojen kohdentaminen tavalla, joka palvelee osakkeenomistajien etuja yhtiön etujen vastaisesti. Tällaista voi tapahtua esimerkiksi, siten että osakkeenomistajat omistavat erillisen palveluyhtiön joka laskuttaa liikaa vakuutusyhtiötä tai että yhtiöryhmässä, jossa on keskinäinen ja omistuksellinen yhtiö, kuluja kohdistetaan liikaa keskinäiselle. Valvontakeinona näissä tapauksissa käytetään mm. omistuspohjan julkistamisvelvollisuutta. GAD:n mielestä kyseessä on merkittävä valvontaan liittyvä ongelma. GAD:ssa viitattiin myös mahdollisuuteen pankkien ja vakuutusyhtiöiden välisistä yhteenliittymistä, joissa vakuutusyhtiö lainaa rahaa pankille liian alhaisella korolla.

4. Vakuutuksenottajien tasapuolisuus voitonjaossa

Voitonjaon tasapuolisuutta koskeva problematiikka voidaan jakaa toisaalta tasapuolisuuteen eri vakuutus-
senottaja(ryhmien) välillä ja toisaalta eri vakuutus-
senottajasukupolvien välillä.

Käsitellään ensin helpompaa ongelmaa tasapuolisuudesta saman polven vakuutusten kesken. Tasapuolisuus pyritään toteuttamaan ns. asset share calculationin avulla. Vakuutuksen asset share saadaan ensijaisesti ottamalla huomioon vakuutukseen liittyvän todellisen sijoitustuoton ja perustekorona mukaisen tuoton erotus. Todellinen tuotto lasketaan käyttämällä vakuutusajan keskimääräistä todellista korkokantaa. Asset shareen hyvitetään vastaavasti myös perusteiden ja todellisuuden mukaisen eron vaikutus kuolevuudessa ja kustannuskehityksessä. Niinikään asset shareen hyvitetään mahdollisesti non-profit ja unit-linked liikkeestä saatua voittoa. Nimensä mukaisesti asset sharen suuruuteen vaikuttaa voimakkaimmin sijoitustuotot, jotka sisältävät myös arvonnousut.

Tämän jälkeen vähennetään näin saadusta asset sharesta vakuutukselle myönnettyt RB:t ja special RB:t. Varo-
vaisten perusteiden vuoksi erotus on useimmiten (ellei aina) positiivinen. Tätä voisi kutsua tasoittamattomaksi TB:ksi. Tämän jälkeen saadaan lopullinen TB tasoittamalla. Tasoitusten menettely vaihtelee yhtiöittäin ja on luonteeltaan epämatemaattinen ja altis kilpailupaineiden vaikutukselle.

Terminal bonusta ei lasketa erikseen jokaiselle vakuutukselle, vaan sopivankokoisille ryhmille. Ryhmitte-
lystä ei aiheudu merkittävää epätasapuolisuutta. Laskelmia hankaloittaa vanhemmista ajoista olevat

usein puutteelliset tiedot. Ongelmat pyritään selvittämään arvioimalla vanhempaa historiaa parhaan taidon mukaan. Kuten mainittu, kilpailu markkinoilla vaikuttaa vahvasti tasoitukseen. Terminal bonus ei ole yleensä nostettavissa takaisinostoissa. Huomioon ottaen TB:ien suuren osuuden bonuksista tätä voi pitää vakuutuksenottajien kannalta merkittävänä epäkohtana.

Epätasapuolisuutta saattaisi syntyä ylläkuvatunlaisessa voitonjakojärjestelmässä sitä kautta että jokin vakuutuslaji tuottaisi tappioita ilman bonuksiakin. Tällaista ei kuitenkaan näytä yleensä tapahtuvan.

Periaatteessa ylläkuvatunlainen bonusjärjestelmä johtaa tasapuolisuuteen eri vakuutuksenottajasukupolvien välillä. Käytännössä tilanne on kuitenkin vaikea ja tasa-arvon toteutuminen ei ole täysin tyydyttävää. Englannissa aikaisempien sukupolvien aikana kilpailu on ollut vähäisempää ja yhtiöt ovat tänä aikana keränneet huomattavan varallisuuden. Kilpailun kiristyttyä on syntynyt tilanne, jossa aikaisempien sukupolvien keräämät varat ovat vaarassa tulla maksetuiksi nykypolvelle. Mainittua kehitystä jarruttaa kuitenkin monet seikat.

a) Tasapuolisuuden toteuttaminen on vakuutusperinteesseen voimakkaasti juurtunut ja kaikki vähintäänkin sanovat pyrkivänsä siihen myös sukupolvien välillä.

Asenteet tietoista ylisuurten bonusten strategiaa kohtaan ovat jyrkkiä. Esim: "Oman yhtiön tulevaisuuden tuhoamista ja vakuutuksenottajien odotusten pettämistä. Vanhalta polvelta periytyvä solvenssimarginaali ei kuulu nykyiselle polvelle vaan on varattava yhtiön tulevaisuuden kehittämiseen ja varmistamiseen".

b) Noudatettu suurten bonusten politiikka on ruvennut

herättämään huolestuneisuutta GAD:issa ("liiat bonukset rikkovat filosofian antamalla liikaa nykypolvelle") ja yhtiöissä. (Vierailun ajankohtana, syksyllä -91, bonusten korkeasta tasosta oli käynnistymässä keskustelu GAD:in ja Institute of Actuariesin kesken.)

c) Ylisuurten bonusten jakaminen johtaa ennen pitkää siihen, että bonuksia joudutaan alentamaan mikä saat-
taa merkitä ns. vakuutuksenottajien kohtuullisten odotusten täyttämättä jäämistä (ks. myös kohta 5).

Arviot siitä miten tasapuolisuus eri sukupolvien välillä toteutuu, vaihtelivat tyydyttävästä varsin epätydyttävään. Viimeksimainittua käsitystä edusti erityisesti Equitable Life (yleisesti, ei oman yhtiön osalta). Equitable Lifen perusfilosofiaan kuuluu eri sukupolvien välinen tasa-arvo. Yhtiö katsoo solvenssiylijäämän kuuluvan aina kyseiselle polvelle ja sitä ylläpidetään vain sen suuruisena kuin heilahtelujen tasoittamiseksi on tarpeellista. Yhtiö ei hyväksy suurta solvenssimarginaalia joka ei kuulu kenellekään. Kysymykseen miten pitäisi menetellä yhtiön, jolla on "ylisuuri" aikaisemmilta polvilta kerätty solvenssimarginaali jota ei voi enää palauttaa oikeille omistajille, vastattiin että olisi mahdollisesti identifioitava mitkä solvenssimarginaalin osat periytyvät aikaisemmilta polvilta ja mitkä nykyisiltä. Jälkimmäisiä käytettäisiin bonusten myöntämiseen. Ensin mainittu osa jäisi vahvistamaan yhtiön kehittämistä ja suojaamaan tulevilta huonoilta ajoilta. Liikkeen kasvaessa tämän solvenssimarginaalin osan suhteellinen osuus ajan mittaan alenisi. Suhtautuminen aikaisemmilta polvilta perityn solvenssimarginaalin käyttöön nopeasti nykypolven hyväksi oli varsin torjuva. Myös Sun Alliancessa paheksuttiin ylisuuria bonuksia ("Kenen rahoja?; vääriä odotuksia vakuutuksenottajille").

Paineita ylisuuriin bonuksiin aiheutuu brokereiden taholta nykyisin aikaisempaa enemmän. Aikaisemmin brokerit saivat toimia muutaman yhtiön laskuun. Nykyisin brokerin on välitettävä vain yhden yhtiön vakuutuksia tai sitten kaikkien vakuutuksia. Koska yhtiöitä on paljon, brokerit eivät pysty analysoimaan kaikkia. Tämän vuoksi ne valitsevat muutamia yhtiöitä, joilla on viime vuosina ollut suurimmat bonukset panematta painoa sille, että näillä yhtiöillä ei välttämättä ole tulevaisuudessa suurimmat bonukset. Vrt. kohdassa 8 esitettyyn esimerkkiin yhtiöistä joka liian korkeiden bonusten vuoksi määrättiin lopettamaan uusien vakuutusten merkitseminen.

Paineita korkeisiin bonuksiin tulee myös osakkeenomistajilta koska osinkojen suuruus on sidottu bonuksiin.

5. Vakuutuksenottajan kohtuulliset odotukset

Valvovalla viranomaisella on oikeus puuttua vakuutusyhtiön toimintaan, jos ns. vakuutuksenottajan kohtuulliset odotukset eivät toteudu. Käsitteen sisältöä ei ole täsmällisesti määritelty. Seuraavassa pyritään selvittämään minkälaisissa tilanteissa voitaisiin katsoa, että kyseiset odotukset eivät toteudu ja miten toteutumista valvotaan.

Tilanteita, joissa odotukset eivät toteudu:

Jaetaan liikaa osakkeenomistajille: Valvonta on jakosuhteen osalta selkeää ja tiukkaa. Tämän lisäksi kilpailun vaikutuksesta jakosuhteet pysyvät käytännössä lähes vakiona.

Ei jaeta tarpeeksi bonuksia: LTBF:ia ja siihen sisältyvää IF:ia saatetaan käyttää moneen eri tarkoitukseen, minkä vuoksi on olemassa vaara, ettei voittoja palauteta tarpeeksi vakuutuksenottajille. Näin on käy-

nytkin vanhoina aikoina. Kilpailutilanteen kiristyttyä nykyään bonuksia jaettaneen vähintään riittävästi.

Vakuutusta myytäessä annetaan puutteellista tai harhaanjohtavaa tietoa: Ehkä tärkein mahdollisuus siihen että odotukset eivät toteudu. Vaarana on että vakuutuksenottajalle syntyy väärä kuva tulevasta bonuspolitiikasta, esimerkiksi että nykyinen bonuspolitiikka jatkuu tulevaisuudessakin. Liiallisten odotusten syntymistä pyritään estämään siten, että yhtiöitten on vuosittain julkaistava vakuutuksenottajille tarkoitettu With-Profit Guide, jonka sisältöä valvoo riippumaton järjestö Life Assurance and Unit Trust Regulatory Organisation, LAUTRO. Oppaassa selostetaan yhtiön bonuspolitiikkaa ja tekijöitä jotka vaikuttavat tuleviin bonuksiin. Oppaan sisältämällä informaatiolla on merkitystä arvioitaessa ovatko vakuutuksenottajan kohtuulliset odotukset täyttyneet.

GAD:ssa todettiin vakuutuksenottajien kohtuullisista odotuksista, että käsitettä ei ole täsmällisesti määriteltä ja että se ei tarkoita, etteikö bonusten määrää voisi missään tilanteessa laskea, jos ympäristössä tapahtuu muutoksia. Sen sijaan, jos bonuspolitiikka on asetettu sellaiseksi, että vaikka olosuhteet pysyisivät muuttumattomina, bonuksia on myöhemmin pakko alentaa, voidaan katsoa että rikotaan vakuutuksenottajien kohtuullisten odotusten periaatetta.

Sun Alliancessa esitettiin esimerkkinä väärrien odotusten luomisesta se, että bonuksia nostetaan kun tulokset huononevat, kuten vuonna 1990 yleisesti tapahtui.

6. Valvontajärjestelmästä

Tässä esityksessä keskitytään vain tiettyihin valvontajärjestelmän piirteisiin. Valvontajärjestelmään voi

perehtyä tarkemmin esimerkiksi lähteiden [Daykin] ja [Pickford] avulla.

6.1. Eräitä piirteitä järjestelmästä

Valvontajärjestelmä perustuu osaksi itsekontrolliin, jossa aktuaarilla on merkittävä rooli (tarkemmin kohdassa 6.2). Perinteisesti säännöstö on ollut väljää, mutta viime vuosikymmeninä se on vähitellen tiukentunut.

Kussakin yhtiössä aktuaari käyttää omia laskuperusteitaan. Ainakin osaksi tästä johtuen valvonta ei perustu kovin vahvasti tunnuslukujen seuraamiseen. Esimerkiksi yhtiöiden vahvuutta arvioidaan paljolti tuntuman perusteella, pyrkien ottamaan huomioon kaikki vaikuttavat tekijät mm. dynaaminen kehitys (erityisesti trendit), mahdolliset "liian kunnianhimoiset suunnitelmat" ym. Voitonjaon tasapuolisuuden valvonta ei perustu tunnuslukujen pohjalle. Valvonta tältä osin pohjautuu suurelta osalta itsekontrolliin, joissa oma roolinsa on aktuaarilla, LAUTRON tapaisille järjestöillä ja vakuutuksenottajilla itsellään.

Itsesäätelyä helpotetaan kontrolloimalla, että yhtiön johto koostuu henkilöistä, jotka ovat hyvämaineisia, "fit and proper".

Yhtiöiden mielestä säännöstöä on vähintään tarpeeksi ja liikaakin. Tämä saattaa GAD:in mukaan johtua siitä että sitä on aikaisemmin ollut hyvin vähän ja sittemmin lisätty.

GAD:n ja DTI:n rooliin ollaan yhtiöissä osaksi tyytyväisiä (GAD:n ja DTI:n työnjakoa käsitellään esimerkiksi lähteissä [Daykin], [Pickford]). Toisaalta niiden toimintaa pidetään liian "akateemisenä" ja

valitetaan että kaupallisia kysymyksiä ei ymmärretä tarpeeksi. Katsottiin myös että eri vakuutuksenantajasukupolvien välisen tasapuolisuuden valvonta voisi olla tiukempaakin vaikka yleisesti ottaen katsottiin että valvontaan liittyviä sääntöjä on liikaa. Pidettiin hyvänä asiana, että GAD:in väki on alkanut kiertää yhtiöissä ja pystyy näin saamaan tietoa suoraan aktuaareilta.

Käsitellään seuraavaksi voitonjaon valvontaa. Omistajien ja vakuutuksenottajien välinen valvonta on tiukkaa ja selväpiirteistä. Sensijaan vakuutuksenottajien välisen voitonjaon ja voitonjaon tason valvonta on vähemmän tiukkaa. Seuraavassa esitetään luettelomaisesti muutamia huomioita.

- a) Jos jaetaan liikaa bonuksia ja pelätään vaikutuksia solvenssiin, GAD ottaa yhteyttä aktuaariin.
- b) Jaetaan liikaa ilman että solvenssi uhattuna: Myös tässä tapauksessa GAD ottaa yhteyttä yhtiöön vähintään epävirallisella tasolla, koska bonuksia saatetaan joutua tulevaisuudessa alentamaan jotta solvenssi säilyisi. Tällöin vakuutuksenottajan odotukset eivät välttämättä täyttyisi. Jos puhe ei auta, otetaan yhteyttä DTI:hin.
- c) Jaetaan liian vähän: Ei pidetty tärkeänä, koska kilpailutilanteen takia näin ei nykyään tapahdu.
- d) Jaon epätasapuolisuuteen vaikea puuttua koska GAD:illa ei ole tarpeeksi detaljoitua tietoa. Luotetaan itsekontrolliin, aktuaarien ohjeisiin, ehkä myös vakuutuksenottajien ja brokereiden valppauteen.
- e) Yhteistakuujärjestelmään (suoja 90 %:nen) liittyvä erityiskysymys: Jos insolvenssi on johtunut siitä, että on maksettu liikaa bonuksia, ns. aktuaarillinen raportti voi määrätä, että tulevat bonukset asetetaan järkevälle tasolle. Tämä ei koske niitä bonuksia, jotka on jo annettu. Ongelmaa ei ole esiintynyt käy-

tännössä koska insolvenssitapauksia ei ole esiintynyt.

6.2. Aktuaarin rooli ja asema

Aktuaarilla on velvollisuuksia valvovaa viranomaista ja ammattikuntaa kohtaan. Aktuaarin velvollisuuksiin kuuluu muun muassa tietyissä tilanteissa informoida suoraan ohi yhtiön johdon GAD:ia ja DTI:tä. Aktuaarilla on eräällä tavalla valvontaa tukeva rooli. GAD:issa ollaan tyytyväisiä järjestelmään ja katsotaan että siihen sisältyvä itsekontrolli ja joustavuus on auttanut vakuutuksenottajien etujen turvaamisessa. Valvontaan liittyvän roolin tukemiseksi aktuaarin asemaa on vahvistettu säädöksillä. Aktuaarin asemasta määrätään toisaalta laissa ja toisaalta ammattikunnan ohjeissa (Guidance Notes; GN). GAD pitää järjestelmää hyvänä, koska GN:ään helpompi saada muutoksia kuin lakiin. GN:n sitovuus on käytännössä lähes lakiin verrattava. GAD:n on ollut helppoa saada muutoksia GN:ään. Jos vaikeuksia esiintyisi täytyisi pyrkiä muuttamaan lakia.

Rikkeet GN:ää vastaan voidaan käsitellä ammattikunnan kurinpitovaliokunnassa, joka voi pahimmassa tapauksessa erottaa aktuaarin ammattikunnasta ja täten koko ammatista. Päätöksestä voi valittaa tuomioistuimeen. GAD ei voi erottaa aktuaaria, mutta voi saattaa asian kurinpitovaliokunnan käsiteltäväksi tai pyrkiä vaikuttamaan DTI:n kautta epävirallisesti yhtiön johtoon. Tapaukset joissa edetään näin pitkälle ovat erittäin harvinaisia. Uhkatekijänä ammattikunnan kurinpitotoimet vaikuttavat rikkomuksia ennaltaehkäisevästi. Todettakoon, että Englannilla ja Skotlannilla on yhdistystensä puitteissa omat kurinpitovaliokuntansa. Sen sijaan Irlannin tasavallan vastaavat ongelmat käsitellään joko Englannissa tai Skotlannissa, koska Irlannin aktuaarikunta on niin pieni että tapaukset

eivät ehkä tulisi tasapuolisesti käsitellyksi (Skotlannissa on aktuaareja noin 700).

Kuten mainittu, aktuaarin velvollisuuksiin kuuluu tietyissä tilanteissa informoida suoraan viranomaisia. Käytännössä tätä muodollisessa mielessä tapahtuu harvoin. Useimmiten aktuaari kääntyy ensin ammattikunnan puoleen kysyen neuvoja ja ehkä epävirallisesti GAD:n puoleen. Kynnys virallislousteisten yhteydenottoihin omaa yhtiötä koskevilla epäkohdilla on korkea. Tästäkin syystä GAD:n aktuaarit kiertelivät yhtiöissä, koska epäkohdilla on helpompi puhua muiden kysymysten ohella.

Aktuaarin velvollisuuksilla viranomaisia ja ammattikuntaa kohtaan toivotaan olevan aktuaarin asemaa korostava merkitys suhteessa yhtiön johtoon. Minkälainen sitten on aktuaarin asema Englannissa? Esitetyt mielipiteet poikkesivat toisistaan melko voimakkaasti. Toisaalta katsottiin, että aktuaarin asema yleensä on hyvä ja vaikutusmahdollisuudet riittävät ja että yllämainittu säännöstö vahvistaa hänen asemaansa. Katsottiin, että aktuaari ei saa toisaalta olla "diktattori" ja toisaalta että hänellä täytyy olla sananvaltaa riittävästi ja että tilanne yleensä on tämänkaltaisen. Tosin valiteltiin sitä että eräissä tapauksissa aktuaari ei kuulu ylempään johtoon (senior management) vaan keskijohtoon (junior management). GAD:ssa ei myöskään pidetty suotavana, että toimitusjohtaja ja vastaava aktuaari on sama henkilö. (Yhtiöiden piirissä esiintyi myös vastakkaisia käsityksiä. "Jos aktuaarin asemaa halutaan vahvistettavan, miksi hän ei saisi olla toimitusjohtaja.")

Esiintyi myös käsityksiä, että aktuaarin asema ei yleensä ole hyvä. Seuraavassa erään yhtiön aktuaarin näkemyksiä.

"Aktuaarin asema huono. Johto määrää bonukset liian korkeiksi. Mahdollisuus puhua viranomaisille teoreettinen". Toivoisi lakeja muutettavaksi siten että aktuaari saisi oikeuden määrätä maksut, matemaattiset reservit ja bonukset. Mikäli johto poikkeaisi tästä määrittelystä sillä olisi velvollisuus kertoa viranomaiselle miksi näin tehtiin. Lisäksi kaivattiin aktuaarille enemmän vaikutusvaltaa sijoituspolitiikkaan. Niinikään toivottiin mahdollisuuksia valvoa yhtiöryhmissä kulujen kohdistamista, yhtiöiden välisten palvelumaksujen suuruutta ym. nykyistä paremmin.

Myös eräässä toisessa yhtiössä aktuaarin asemaa pidettiin yleensä varsin huonona. Katsottiin että aktuaarin asema on kiinni pääasiassa aktuaarin persoonallisuudesta. "Asema on hankittava itse, sitä ei voi antaa määräyksillä, koska määräykset on kuitenkin aina kierrettävissä". Keskustelukumppanin kuultua että Suomessa on harkittu aktuaarin aseman vahvistamista, hän kysyi: "Onko teillä oikeita tyyppejä aktuaareina? Kannattaako heidän asemaansa vahvistaa?"

Aktuaarien ja markkinoinnin välillä tuntui vallitsevan toisaalta vastakohtaisuus ja toisaalta yhteistyö samaan tapaan kuin Suomessa. Ristiriidan aiheena on erityisesti bonuspolitiikka. Todettakoon, että esim. General Accident Lifessä uusiin tuotteisiin liittyvä riskien kartoitus ja tuotteiden tulevan kannattavuuden arvioiminen kuuluvat aktuaarin tehtäviin. Yhtiöissä tuntui sisäinen laskenta olevan muutenkin kunnossa, mm. tarkasteltiin jatkuvasti voidaanko nykyinen bonuspolitiikka säilyttää jatkossa.

Aktuaarien ammattikunnan merkitys on huomattava paitsi aktuaarien erityisaseman vuoksi myös siksi, että aktuaareja on yhtiöissä runsaasti myös sijoitustoimes-

sa, laskennassa ja markkinoinnissa.

7. Unit-linked liikkeestä

Unit-linked vakuutuksessa sijoitusriski on vakuutuksenottajalla, joka voi valita erityyppisistä sijoitus-salkuista. Vakuutusyhtiön kannalta liike on riskitöntä eikä vaadi suuria rahastoja, joita with-profitissa tarvitaan sijoitusriskien kattamiseen ja tasoittamiseen.

Unit-linked lähti käyntiin 25-30 vuotta sitten, kun markkinoille tuli uusia yhtiöitä, joille unit-linked oli luonteva tuote, koska se ei vaadi suuria alkupääomia. Uusien yhtiöiden menestys pakotti myös vanhat ottamaan unit-linkedin tuotevalikoimaansa. Unit-linkedin voimakas suosio johtuu, paitsi tehokkaasta markkinoinnista, with-profit liikkeen vaikeaselkoisuudesta ja siitä, että tavallisen kuluttajan on vaikea nähdä saako hän itselleen kaiken sen minkä pitäisi vai katoaako rahaa jotenkin järjestelmän rattaisiin. Epävarmuuden syntymistä 60-luvulla helpotti se että yhtiöt eivät tuohon aikaan jakaneet riittävästi bonuksia.

Tulokset ovat vakuutuksenottajalle olleet with-profitista viimeisen 25 vuoden aikana keskimäärin hieman parempia kuin unit-linkedistä ja with-profit liikkeen kokonaistulosten vaihteluväli mainitulta aikaväliltä on pienempi kuin unit-linkedillä. Viimeaikoina jotkut vakuutuksenottajat ovat rakentaneet vakuutuksensa ottamalla 75 % with-profitia ja 25 % unit-linkedillä.

Kuten aikaisemmin todettiin, useissa yhtiöissä with-profit liike hyötyy unit-linkedin voitoista.

8. Insolvenssitapaus

Seitsemänkymmentäluvulla hyvin menestynyt yhtiö pyrki vuosikymmenen vaihtuessa markkinaosuuden kasvattamiseen bonuksia korottamalla. Strategia pakotti sen sitoutumaan riskialttiiseen sijoituspolitiikkaan, joka epäonnistui. Lisäksi kasvupyrkimykset nostivat liikekuluja. Vuonna 1986 DTI kielsi yhtiötä merkitsemästä uutta liikettä ja se fuusioitiin Friends Providentiin. Vahvan yhtiön tuho tapahtui noin 5 vuotta uuden strategian käyttöön ottamisen jälkeen.

Ruotsin henkivakuutuksen voitonjaosta

1. Johdanto

Esitys perustuu tutustumismatkaan Ruotsiin 9.12.-13.12.1991. Vierailuohjelmaan kuului voitonjakoon perehtyminen Finansinspektionissa (3 käyntiä), FSAB:ssä sekä viidessä yhtiössä (Aktivförsäkring, Förenade Liv, Livia, Skandia Liv ja SPP).

Kohdassa 2 käsitellään voitonjakojärjestelmää tavanomaisessa henkivakuutuksessa. Tähän liittyviä tasapuolisuuskysymyksiä ja vakuutuksenottajien informointia tarkastellaan kohdassa 3. Unit-linked-vakuutuksia käsitellään kohdassa 4. Valvontajärjestelmää, aktuaarin asemaa, pankkien ja vakuutusyhtiöiden yhteistoimintaa ja eräitä muita kysymyksiä esitellään kohdassa 5. Kohdassa 6 tarkastellaan Euroopan yhdentymisen aiheuttamia muutospaineita.

2. Voitonjakojärjestelmä

2.1. Yleisperiaate

Henkivakuutuksessa vakuutuksenottajille jaettavilla bonuksilla korjataan erotus joka syntyy todellisen tuloksen ja varovaisten perusteiden mukaisen tuloksen välille. Oleelliselta osalta bonukset johtuvat sijoitustuoton ylijäämästä. Ruotsin voitonjakojärjestelmä perustuu keskinäisyyden ja tasapuolisuuden periaatteille. Lukuunottamatta kohtuullisen kokoista solvenssimarginaalia kaikki voitot, sijoitusomaisuuden arvonnousut mukaan lukien, on jaettava bonuksina ja jokaisen vakuutuksenottajan on saatava omaa vakuutustaan vastaava oikeudenmukainen voitto-osuus. Ruotsissa henkivakuutusyhtiö voi olla osakeyhtiö, mutta perinteisessä henkivakuutuksessa on voimassa voitonjakokielto osakkeenomistajille.

2.2. Peruuttamattomasti ja ehdollisesti jaettavat bonukset

Bonus lasketaan vuosittain kohdassa 2.3 selvitettävällä tavalla. Bonuksia on kahta päätyyppiä tilldelad återbäring ja allokerad återbäring. Ensinmainittu siirretään peruuttamattomasti vakuutuksenottajalle. Tilldelad återbäring on varsin vähän käytetty, pääasiassa seuraavista syistä. Peruuttamattomasti jaettu bonus on tietenkin yhtiön vakavaraisuuden kannalta vaarallisempi. Ratkaiseva syy on kuitenkin se, että tilldelad återbäring katsotaan osaksi vastuuvelkaa. Ruotsissa vastuuvelka koskevat voimakkaat sijoitusrajoitukset, minkä vuoksi yhtiöt pyrkivät välttämään peruuttamatonta bonuksenjakoa. Yhtiöt suorittavat voitonjaon normaalisti ehdollisesti myönnettyillä bonuksilla, allokerad återbäring. Nämä bonukset lasketaan osaksi solvenssimarginaalia, jota vastuuvelan tiukat sijoitusrajoitukset eivät koske. Vakuutusyhtiö voi myöntää peruuttamattomasti myönnettyjä bonuksia, mutta lain mukaan on kiellettyä taata ehdollisesti myönnettyjä bonuksia. Käytännössä ei ole koskaan tapahtunut, että ehdollisesti myönnettyt bonukset olisivat jääneet jakamatta. Jos näin kävisi, se olisi jyrkästi vastoin vakuutuksenottajien odotuksia.

2.3 Bonusten määräytymistapa

Bonukset lasketaan normaalisti vuosittain käyttäen laskuperusteiden mukaisten suureiden asemasta seuraavalle vuodelle arvioituja mahdollisimman realistisia sijoitustuotto-, kuolevuus- ja kuluarvioita. Ratkaisevassa osassa on luonnollisesti sijoitustuotto. Laskenta suoritetaan retrospektiivisesti Thielen differentiaaliyhtälöön perustuvalla tavanmukaisella tekniikalla. Käytetty laskutapa on korrekti, mistä johtuen bonuksia ei tarvitse myöhemmin korjata kuten Englannissa, jossa ensin lasketaan vuosittain epätarkka reversionary bonus ja vakuutuksen päättyessä suoritetaan oikaisu terminal bonuksen avulla.

Sijoitustuotolla tarkoitetaan seuraavassa omaisuuden arvonmuutoksen ja käteistuoton summaa (omaisuuden arvoon suhteutettuna). Huomattakoon, että tästä sijoitustuoton määrittelytavasta seuraa, että myös sijoitusten arvonmuutokset tulevat jaetuksi bonuksina vakuutuksenottajille. Tämä on sopusoinnussa vallitsevan periaatteen kanssa, jonka mukaan omaisuuden arvonnousut kuuluvat vakuutuksenottajille.

Sijoitustuoton käyttöön bonusten jakamisen perusteena liittyy eräitä ongelmia. Sijoitustuoton ennustaminen vuodeksi eteenpäin on vaikeata, jonka johdosta järjestelmään täytyy sisällyttää jonkinlainen palautemekanismi, joka korjaa mahdollisten ennustevirheiden vaikutuksen. Lisäksi erityisesti arvonmuutokset ovat varsin voimakkaasti heilahtelevia, jonka johdosta jonkinasteinen tasoitus on välttämätöntä. Ruotsissa on omaksuttu kanta, että käytetään suhteellisen lievää tasoitusmenettelyä, koska tällöin vakuutuksenottajien välisen tasapuolisuuden katsotaan toteutuvan paremmin.

Eri yhtiöillä on erilaisia tapoja bonusten määrittelyyn. Seuraavassa selostetaan Skandian menettelyä. Se on erityisen merkittävä siksi, että yleensä muut yhtiöt tarkkailevat Skandian bonuksenjakopolitiikkaa ja välttävät poikkeamasta tästä huomattavasti. Lisäksi Skandian menettelyssä tulevat selkeästi esille edellä mainitut bonuksen määräytymiseen liittyvät keskeiset seikat: ennustaminen, tasoittaminen ja palaute. Bonuksen laskemiseen käytettävä korkotuotto, återbäringsränta i^* määräytyy seuraavasti

$$(1) \quad i^* = j + (0.95 - W/A)/3,$$

missä j on ennuste seuraavan vuoden sijoitustuotolle, W on retrospektiivisten vastuuvelkojen summa, A on varojen käypä arvo ja 0.95 on suhteen W/A tavoitetaso. Kaavan (1) mukainen korkotuoton määrääminen johtaa siihen että suhde W/A pyrkii asettumaan tasolle 0.95 ja siten solvenssimarginaali (ilman ehdollisesti jaettavia bonuksia) 5 %:n

tasolle varoista. (Käytännössä Skandia solvenssimarginaali on vaihdellut 3.5 %:n ja 7 %:n välillä). Huomattakoon, että kaavan (1) soveltaminen johtaa muutoin mekaaniseen korkotuoton i^* määrittelyyn lukuunottamatta ennustetta j , joka jättää yhtiölle spekulaatiovaraa. Käytännössä 80-luvun alussa j valittiin yleensä varovasti. Hyvät sijoitustuotot johtivat tavoitetasoa suurempaan ylijäämään. 80-luvun lopussa Skandia purki ylijäämää luopumalla varovaisesta j :n valinnasta, mikä johti yhdessä suurten arvonnousujen kanssa korkotuoton i^* nousemiseen lähes 25 %:iin vuonna 89. Tämän jälkeen huonot sijoitustuotot ovat laskeneet i^* :n alle 10 %:n. Seuraavassa esitetään i^* :n arvoja Skandialla vuosilta 1987 - 1991. Kuten lukusarjasta näkyy, on bonusten laskennassa käytetty tuotto i^* ollut varsin heilahteleva. Huomattakoon myös, että Skandia joutui vuonna 1990 alentamaan korkotuottoa useita kertoja.

Skandian återbäringsränta (P-försäkring) v. 1987 - 1991

1987		11.5
1988		14.7
1989		24.5
1990	(1.1. - 31.1.)	24.5
1990	(1.2. - 30.6.)	17.5
1990	(1.7. - 31.10.)	13.0
1990	(1.11. - 31.12.)	10.0
1991	(1.1. - 28.2.)	10.0
1991	(1.3. -	8.7

Kilpailutilanteen takia muut yhtiöt seuraavat yleensä Skandian bonuspolitiikkaa. Tämä on johtanut eräillä yhtiöillä solvenssimarginaalin (ilman ehdollisesti jaettavia bonuksia) painumiseen jopa 1%:n tasolle. Tämä ei kuitenkaan merkitse insolvenssia, koska bonuksia ei ole luvattu sitovasti.

3. Voitonjaon tasapuolisuus ja vakuutuksenottajien informointi

Ruotsissa henkivakuutuksen kohtuusperiaate ja vakuutuksenottajien välinen tasapuolisuus toteutuu varsin hyvin. Kuten edellä on käynyt ilmi, Ruotsissa on perinteisessä henkivakuutuksessa vallalla voitonjakokielto osakkeenomistajille. Lisäksi kaikki voitto on jaettava lukuunottamatta kohtuullisen suuruista solvenssimarginaalia. Solvenssimarginaalit ovat yhtiöillä yleensä samaa luokkaa kuin Skandialla tai tätä pienempiä. Näin ollen käytännössä ei esiinny ongelmaa ylisuuresta solvenssimarginaalista, josta ei tiedetä kenelle se käytännössä kuuluu.

Tarkastelemme aluksi Ruotsin voitonjakojärjestelmän perustamista 50-luvun alussa ja tämän jälkeen vakuutuksenottajien välisen tasapuolisuuden toteutumista.

Ruotsissa siirryttiin nykyisen kaltaiseen voitonjakojärjestelmään 50-luvun alussa. Tätä ennen Ruotsissa ei oltu suuremmassa määrin jaettu bonuksia. Tällaisessa siirtymävaiheessa nousee luonnollisesti kysymys olemassaolevan solvenssimarginaalin käyttämisestä ja eri vakuutuksenottajasukupolvien välisestä tasapuolisuudesta. Ongelma ratkaistiin siten, että kaikille voimassa olleille vakuutuksille laskettiin bonus takautuvasti 20:n vuoden ajalta. Ennen vuotta 1950 päättyneille vakuutuksille ei hyvitetty jälkikäteen bonuksia vaan näitä vastaavat varat sisällytettiin solvenssimarginaaliin (konso-lideringskapital). Menettely ei johtanut suurten solvenssimarginaalien syntyyn, koska yhtiöiden tulokset olivat olleet 30 - 40 - luvuilla heikkoja.

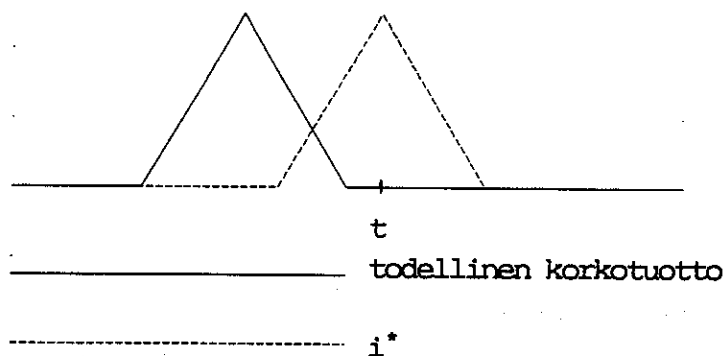
Siirrymme tarkastelemaan vakuutuksenottajien välistä tasapuolisuutta voitonjaossa. Saman sukupolven välinen tasapuolisuus toteutuu käytetyn aktuaarillisesti korrek-tin laskumenettelyn ansiosta (vrt. kohta 2). Epätasapuolisuutta ei ole koitunut myöskään tappiota tuottavien lajien johdosta. "Mahdolliset tappiot pitäisi kattaa

tappiota tuottavan lajin omista rahastoista". Huomattakoon että yleisesti käytettävä allokerað återbäring maksetaan myös takaisinostossa. (Vrt. Englannin käytäntöön, missä terminal bonus jää takaisinostossa saamatta).

Myös vaikeammin toteutettava eri vakuutussukupolvien välinen tasapuolisuus toteutuu hyvin. Tähän vaikuttaa mm. hyvä lähtökohta 50-luvun alussa, jolloin solvenssimarginaalit asettuivat sopivalle tasolle, yhtiöiden yleisesti noudattama 95 %:n tavoitetaso ja tarkka valvonta.

Seuraavassa esitetään esimerkki missä eri vakuutussukupolvien tasapuolisuus oli uhattuna. Kahdeksankymmentäluvulla sijoitusten tuotto (arvonnousu mukaanlukien) oli korkea useana perättäisenä vuonna. Koska yhtiöt käyttivät varovaista ennustetta tulevalle korkotuotolle j (vrt. kaava 1) ja koska återbäringsränta i^* määräytyy tasoitusmenettelyllä, seurasi i^* todellista korkotuottoa viiveellä. Vuonna 1989 yhtiöt purkivat syntynyttä sijoitusylijäämää luopumalla varovaisesta ennustamismenettelystä. Yhdessä sijoitusomaisuuden suurten arvonnousujen kanssa tämä johti hyvitettävän korkotuoton i^* voimakkaaseen nousuun. Kuva 1 esittää tilanteen kaavamaisesti.

Kuva 1

Kuvan tapauksessa hetkellä t lyhytaikaisen vakuutuksen ottava vakuutuksenottaja voi hyötyä aikaisemmasta todellisesta korkotuotosta ilman, että on ollut mukana korkean korkotuoton aikana. Kuvan mukainen tilanne vallitsi Ruotsissa vuonna 89, jolloin eräät vakuutusyhtiöt pyrkivät hyödyntämään tilannetta markkinoimalla lyhytaikaisia, 5 v:n säästövakuutuksia. Valvovan viranomaisen kehotuksesta yhtiöt luopuivat tuotteesta. Perinteisesti sallituissa 10 v:n säästövakuutuksissa ylläolevan kaltainen spekulatiivinen hyöty jää suhteellisesti pienemmäksi ja myös epävarmemmaksi.

Siirrymme tarkastelemaan vakuutuksenottajan bonuksista ja bonuspolitiikasta saamaa informaatiota. Vakuutuksenottaja saa vuosittain tiedon hänelle hyvitetystä allokeraad återbäringistä. Kuten mainittu, vakuutuksenottaja uskoo saavansa kyseiset bonukset ja näin on käytännössä aina tapahtunutkin.

Bonusten suuruus vaihtelee Ruotsissa voimakkaasti. Tästä syystä ei synny kovin helposti sellaista väärinkäsitystä, että nykyinen bonustaso jatkuisi tulevaisuudessakin. Lisäksi yhtiöiden on esitettävä vakuutuksenottajille vaihtoehtoisia tuottolaskelmia (*illustrationer*) eri korkotuotoilla. Tavallisimmin yhtiöt esittävät laskelmat 7 % ja 12 %:n kuvitellulla vakiotuotolla. Edellä esitetystä huolimatta on toisinaan ollut käytännössä vaikeaa saada vakuutuksenottajat ymmärtämään, että tuotto voi tulevaisuudessa vaihdella. Finansinspektionissa on suunnitelmia informaatiovelvollisuuden lisäämisestä, mm. myynti- ja hallintokustannusten osalta.

4. Unit-linked markkinoista

Unit-linked vakuutusten voitonjako tapahtuu pääasiassa suoraan vakuutuksenottajan valitseman sijoitusvaihtoehdon tuoton mukaisesti. Kokonaiskuvan vuoksi seuraavassa käsitellään Ruotsin markkinatilannetta Unit-linked-liikkeen osalta.

Unit-linked vakuutuksia on Ruotsissa voinut markkinoida noin vuoden ajan. Unit-linkediä voi tarjota vain erillisistä, tähän vakuutuslajiin erikoistuneista yhtiöistä. Unit-linkedin kilpailuetuna Ruotsissa on erityisesti se, että tavanomaisia vakuutuksia koskevat voimakkaat sijoitusrajoitukset. Nämä poistunevat suureksi osaksi tulevaisuudessa, jolloin kilpailutekijöiksi jäävät vakuutuksenottajan mahdollisuus itse valita sijoitussalkku ja voitonjaon selkeys. Viimeksi mainittu ominaisuus ei muodostune yhtä voimakkaaksi kilpailutekijäksi kuin Englannissa, koska Ruotsin voitonjakojärjestelmä perinteisessä vakuutuksessa on selväpiirteisempi kuin Englannissa. Tosin myös Ruotsin voitonjakojärjestelmä lienee useimmille vakuutuksenottajille vaikeaselkoinen.

Perinteisellä henkivakuutuksella on ollut rasitteena korkeat myyntipalkkiokustannukset, joiden pienentäminen on ollut vaikeata ammattiyhdistysten vastustuksen takia. Kustannuksia on kuitenkin viime vuosina voitu alentaa viime aikoina mm. pankkimyyntin avulla. Vaikka unit-linkedin liikkeelle lähtöä häiritsee edelleen eräät ratkaisemattomat verotuskysymykset, kaikki edellämäinittu huomioon ottaen Ruotsissa uskotaan, että unit-linked vakuutusten suosio tulee lisääntymään.

Markkinaosuus on unit-linked liikkeessä jakautunut erittäin epätasaisesti. Aktiv försäkringillä on noin 70 %:n ja Skandialla noin 20 %:n markkinaosuus.

Seuraavassa tarkastellaan markkinoita lyhyesti Aktiv försäkringin näkökulmasta. Aktiv försäkringin taustalla on SE-banken. SE-bankenilla on perinteisesti ollut suurten omaisuuksien sijoituspalvelua. Pankissa pelättiin, että Skandia olisi houkutellut asiakkaita unit-linked-vakuutuksilla. Tästä syystä pankki perusti oman unit-linked-yhtiön. Sijoitusasiantuntemuksen yhtiö saa pankilta, missä tapahtuu myös sijoitus-salkkujen hoito. Myös vakuutusten myynti tapahtuu pankin välityksellä.

Tästä johtuen Aktiv försäkring pystyy toimimaan kevyellä organisaatiolla.

5. Eräitä erilliskysymyksiä

Valvontajärjestelmässä tapahtui muutos runsas vuosi sitten, kun pankki- ja vakuutustarkastus yhdistettiin.

Markkinoilla vallitsevan kilpailutilanteen takia valvonta keskittyy enemmän solvenssimarginaalin riittävyyteen, kuin siihen jaetaanko bonuksia tarpeeksi.

Aktuaareilla ja aktuaariyhdistyksellä ei ole sellaista voimakasta valvontaa tukevaa roolia kuin Englannissa. Aktuaarin asema vaihtelee yhtiöittäin. Eräiden arvioiden mukaan aktuaarien asema on viime aikoina heikentynyt. Toisaalta uskottiin aseman taas vahvistuvan, kun yhtiöille koittaa huonot ajat. Ruotsissa suunnitellaan aktuaareille virallisia kelpoisuusmääräyksiä. Näiden voimaantulolla saattaa olla vaikutusta aktuaarin asemaan.

Seuraavaksi tarkastelemme vakuutusyhtiöiden ja pankkien välistä yhteistoimintaa esimerkkitapauksen pohjalta. Edellä jo käsiteltiin suuren SE-bankenin ja pienen Aktiv försäkringin yhteistyötä. Toisena esimerkkinä esittelemme PK-bankenin ja Livian yhteistyötä. Livia on 3 vuotta sitten perustettu pieni perinteiseen henkivakuutukseen keskittyvä henkivakuutusyhtiö, jonka taustalla on suuri valtiollinen PK-banken. Yksinkertaisen tuotevalikoiman myynti tapahtuu pankin kautta, ilman mainoskustannuksia. Vakuutusasiantuntemus keskittyy Liviaan, joka mm. kouluttaa pankkitoimihenkilöt vakuutusten myyjiksi. Livialla on vain 18 työntekijällä 10 %:n markkinaosuus perinteisestä henkivakuutuksesta. Livian kilpailuetuna on pienet kustannukset verrattuna vanhoihin yhtiöihin, joita rasittavat mm. korkeat myyntipalkkiot.

Liviassa ei uskottu ns. finanssitavaratalojen, s.o. suuren pankin ja suuren vakuutusyhtiön yhteenliittymän

menestysmahdollisuuksiin. Sitäkin enemmän uskottiin suuren pankin ja pienen vakuutusyhtiön väliseen yhteistyöhön.

6. Euroopan yhdentymisen aiheuttamat muutospaineet

Ruotsin todennäköinen liittyminen EY:hyn aiheuttaa huomattavia muutospaineita Ruotsin henkivakuutuslainsäädäntöön. Muutostarpeita tutkiva komitea julkisti alustavan mietinnön syksyllä -91. Seuraavassa selostetaan eräitä tärkeimpiä voitonjakoon liittyviä asioita, jotka todennäköisesti tulevat muuttumaan.

Kuten aikaisemmin on esitetty, voitonjakojärjestelmä on pääsääntöisesti sellainen, että bonuksia ei ole ehdottaman varmasti luvattu vakuutuksenottajille. Vakuutuksenottajille suunnitellut varat kuuluvat ns. återbäringsfonden, jonka varoja voidaan käyttää paitsi bonuksiin myös mahdollisen tappion peittämiseen. Koska bonuksia ei ole taattu vakuutuksenottajille, återbäringsfond ei ole osa vastuovelkaa. Vastuovelkaa koskee Ruotsissa voimakkaat sijoitusrajoitukset; käytännössä vastuuelka on sijoitettava obligaatioihin. Sen sijaan muut varat on voinut sijoittaa lähes vapaasti. Tämä jyrkkä sijoitusrajoitusten ero on vaikuttanut voimakkaasti Ruotsin henkivakuutuksen voitonjakojärjestelmän muotoutumiseen.

Komiteamietinnön mukaan tulevaisuudessa on selkeämmin erotettava toisistaan solvenssimarginaaliksi tarkoitettut varat, konsolideringskapital ja vakuutuksenottajille tarkoitettut bonukset. Tämän vuoksi komitea ehdottaa, että återbäringsfondin varoja olisi voitava käyttää pelkästään bonusten maksamiseen ja konsolideringskapitalin varat olisivat tarkoitettut pääasiassa solvenssimarginaaliksi, mutta olisivat käytettävissä myös bonuksiin. Ehdotuksen mukaan återbäringsfond olisi osa vastuovelkaa.

Jotta yllämainittu ehdotus voisi toteutua, olisi vastuovelkaa koskevia sijoitusrajoituksia väljennettävä.

Lisäksi yhtiöillä pitäisi siirtymävaiheessa olla mahdollisuus kartuttaa konsolideringskapitalia mm. återbäringsfondista, jotta solvenssimarginaali olisi riittävä uudessa tilanteessa, jossa återbäringsfond ei enää toimisi varasolvenssimarginaalina. Tulevaisuudessa voittoja ohjattaisiin sekä konsolideringskapitaliin että återbäringsfondiin sopivassa suhteessa. Mahdollinen konsolideringskapitalin tavoitetaso saattaisi olla 2 x EY:n solvenssimarginaalin minimiraja.

Finansinspektionissa korostettiin, että yllämainittu suunnitelma on vielä alustava, eikä lainmuutosten lopullista sisältöä voi vielä ennakoida.

Toinen merkittävä muutos tulee koskemaan voitonjakokieltoa osakkeenomistajille, joka kumottaneen. Samalla joudutaan miettimään kysymyksiä osakkeenomistajien ja vakuutuskenottajien välisen voitonjaon tasapuolisuudesta.

Saksan henkivakuutuksen voitonjaosta

1. Johdanto

Esitys perustuu tutustumismatkaan Saksaan 20.7.-24.7.1992. Vierailuohjelmaan kuului voitonjakoon perehtyminen BAV:ssä (valvova viranomainen Bundesaufsichtsamt für das Versicherungswesen), (2 päivää), henkivakuutusyhtiöiden yhdistyksessä, jatkossa yhdistys (Verband der Lebensversicherungsunternehmen) sekä Allianz Lebensversicherungs - AG:ssä (2 päivää).

Kohdassa 2 käsitellään Saksan henkivakuutuksen valvontajärjestelmää. Voitonjakojärjestelmää esitellään kohdassa 3 ja voitonjakoon liittyviä tasapuolisuuskysymyksiä kohdassa 4. Euroopan yhdentymisen aiheuttamia muutospaineita Saksan henkivakuutusjärjestelmälle tarkastellaan kohdassa 5. Kohdassa 6 käsitellään eräitä erityiskysymyksiä, kuten unit-linked-vakuutuksia ja aktuaarin asemaa.

2. Valvontajärjestelmästä

Saksan valvontajärjestelmälle on luonteenomaista pyrkimys vakuutuksenottajien etujen takaamisessa mahdollisimman suureen varmuuteen. Valvonta toteutetaan tarkalla etukäteis- ja jälkikäteiskontrollilla. Tässä kohdassa tarkastellaan valvontajärjestelmää pääpiirteittäin. Euroopan yhdentymisen aiheuttamia muutospaineita valvontajärjestelmää kohtaan tarkastellaan kohdassa 5° ja valvontajärjestelmää erityisesti voitonjaon osalta kohdassa 3°.

Vakuutusyhtiöiden on esiteltävä valvovan viranomaisen hyväksyttäväksi laaja toimintasuunnitelma (Geschäftsplan), jossa mm. esitetään yksityiskohtaiset perusteet yhtiön käyttämälle vakuutustekniikalle.

Toimintasuunnitelman vakuutusteknisessä osassa esitetään hyväksyttäväksi mm. maksujen ja vastuuvelan laskuperusteet. Laskuperusteiden runkona olevat perustekorko (3.5 %, ennen vuotta 1987 3 %) ja kuolevuustaulustot ovat kaikille yhtiöille yhteiset. Kustannusperusteissa yhtiöiden välillä on pieniä eroja. Perusteiden mukaisia maksuja ei voi myöhemmin korottaa eikä vastaavia takaisinostoarvoja alentaa. Laskuperusteet ovat varovaisia ja tuottavat ylijäämää. Ylijäämän palautusta säätelevät tarkat määräykset.

Valvonta tapahtuu pääasiassa yhtiöiden BAV:hen lähettämän materiaalin perusteella. Mm. kaikki toimintasuunnitelmaan tehtävät muutokset on ennen niiden voimaantuloa hyväksyttävä BAV:ssä. Kaikissa yhtiöissä suoritetaan myös paikan päällä tapahtuvia tarkastuksia. Nämä kestävät 2-3 viikkoa. Ongelmattomissa yhtiöissä saattaa paikan päällä tapahtuvien tarkastusten väli olla jopa 10 vuotta.

3.Voitonjako

3.1. Yleistä

Varovaisten laskuperusteiden tuottama ylijäämä on palautettava vakuutuksenottajille mahdollisimman pian, mahdollisimman täydellisesti ja niin oikeudenmukaisesti kuin mahdollista. Voitonjaon perusteet on esitettävä toimintasuunnitelmassa ja näille on saatava BAV:n hyväksyminen.

Yhtiöiden on ryhmiteltävä vakuutukset homogeenisiin laskentayksikköihin (Abrechnungsverband). Voitonjako tapahtuu erikseen laskentayksiköille. Täten pyritään takaamaan, että samantyyppisten vakuutusten voitot jaetaan juuri näille vakuutuksille. Esimerkiksi henki- ja eläkevakuutukset eivät voi kuulua samaan laskentayksikköön erilaisen riskirakenteensa vuoksi. (Huomattakoon, että esimerkiksi henki- ja sairausvakuutusta on harjoitettava erillisissä yhtiöissä).

Vain poikkeustapauksissa voidaan jonkin laskentayksikön voittoja käyttää tilapäisesti toisen laskentayksikön tappioiden peittämiseen. Laskentayksiköihin perustuvan voitonjaon seurauksena ylijäämä jaetaan niille vakuutuslille jotka ovat sitä tuottaneet. Lisäksi pystytään estämään uusien huonosti kannattavien tuotteiden markkinoille tulo vanhojen tuotteiden kustannuksella.

Jatkossa voitonjakoa kuvattaessa oletetaan sen tapahtuvan tietyssä laskentayksikössä.

3.2. Vuotuinen ylijäämä

Vuotuinen kokonaisylijäämä syntyy riski-, korko- ja kustannusliikkeiden ylijäämästä, jotka aiheutuvat todellisuuden ja varovaisten perusteiden mukaisista eroista.

Merkittävin ylijäämä syntyy korkoliikkeestä. Saksalaisilla yhtiöillä valtaosa sijoituksista on kiinteäkorkoisia lainoja. Näin ollen sijoitusten tuottojen heilahtelu on vähäistä, mikä vähentää tarvetta suorittaa tasoitusta eri vuosien tuottojen välillä.

Yhtiöiden sijoitussalkusta osakesijoitukset muodostavat useimmiten noin 10 - 20 % ja kiinteistösijoitukset keskimäärin noin 5 %. Osakkeiden ja kiinteistöjen arvot kirjataan alimman arvon periaatteella, t.s. hankintahintaan tai tätä alempaan todelliseen koskaan esiintyneeseen markkinahintaan. Vuotuiseen kokonaisylijäämään sisältyy osakkeiden ja kiinteistöjen myyntivoitot/tappiot sekä arvonalennukset. Osakkeiden ja kiinteistöjen arvomuutokset eivät tule kokonaisylijäämään millään muulla tavoin (arvonkorotukset eivät ole sallittuja). Näin ollen piilovaraukset voivat purkautua vain myyntivoittoina ja tulla siten osaksi voitonjakoa. Päätökset mahdollisista myynneistä kuuluvat yhtiön johdolle.

Viranomaiset eivät valvo piilovarauksia. Valvonnan tarvetta tältä osin vähentää se, että piilovarauksia ei voi purkaa esimerkiksi arvonkorotuksina vaan, kuten mainittu,

ne purkautuvat vain myyntivoittojen yhteydessä. Tullessaan täten osaksi voitonjakoa piiloreservit jakautuvat vakuutuksille ja osakkeenomistajille kontrolloidulla tavalla (kts. 3.3). Lisäksi valvontaan sisältyy piirteitä, jotka voitonjaon jäädessä alhaiselle tasolle saattavat pakottaa yhtiön käyttämään piilovarauksia voitonjakoon (kts.3.4).

Edellä sanotusta huolimatta järjestelmään liittyy vaara piilovarausten kasvamisesta tarpeettoman suuriksi. Lisäksi piilovarausten valvonta saattaisi lisätä viranomaisien valppautta puuttua mahdollisiin spekulatiivisiin pyrkimyksiin siirtää piilovaraukset vakuutuksenottajien ulottumattomiin. Tällaista on yritetty mm. myymällä henkivakuutusyhtiön omaisuutta alihintaan omistajien intressejä lähellä olevalle yhtiölle ja jopa tässä yhteydessä syntyneiden myyntivoittojen jakamisena ylimääräisenä osinkona.

3.3. Vuotuisesta ylijäämästä voitonjaoksi

Vuotuisesta ylijäämästä vähintään 90 % on siirrettävä vakuutuksenottajien voitonjakoon. Käytännössä yhtiöt siirtävät vakuutuksenottajien voitonjakoon keskimäärin 98 %. Jäljelle jäävä määrä käytetään puoliksi osinkoihin ja puoliksi siirtoihin osakepääoman luontoisiin eriin.

Siirrymme käsittelemään tarkemmin vakuutuksenottajien voitonjakoa. Vakuutuksenottajien vuotuisesta ylijäämästä noin 30 % siirretään suoraan vakuutuksille (Direktgutschrift) ja noin 70 % eräänlaiseen puskurirahastoon Rückstellung für Beitragsrückerstattungiin, jatkossa RfB.

Suoraan vakuutuksille siirrettävä osuus on ollut 1.5 % vastuuvélasta. Perustekoron ja suoraan siirrettävä osuus merkitsevät siis yhdessä 5 % korkotuottoa vastuuvélalle. Perustekorko on taattu kaikissa oloissa. Vakuutuksille myönnetty Direktgutschrift on peruuttamaton.

RfB on pääsääntöisesti käytettävissä vain vakuutuk-

senottajien voitonjakoon. Periaatteessa RfB on kuitenkin, BAV:n luvalla, käytettävissä myös tappioiden peittämiseen. Käytännössä ei henkivakuutuksessa näin ole tapahtunut. Sen sijaan työkyvyttömyysvakuutuksessa on RfB:n varoja jouduttu aikaisemmin käyttämään tappioiden peittämiseen. RfB ei sisälly vastuovelkaan vaan on osa solvenssimarginaalia.

RfB koostuu seuraavista kolmesta osasta.

- 1° Seuraavaksi vuodeksi voitonjakoon siirrettävä osa
- 2° Varaus myöhemmin vakuutuksen päättyessä suoritettaviin hyvityksiin
- 3° Niin sanottu vapaa osa.

Osa 1° jaetaan vakuutuksenottajille ns. juoksevana voitonjakona ja loppuvoitonjakona. Juokseva voitonjako toteutetaan yleensä vakuutussummien korottamisena ja siirtyy vastuovelkaan ja on peruuttamatonta. (Vuosittain myönnettävä) loppuvoitonjako siirtyy RfB:n osaan 2° ja on siten periaatteessa peruutettavissa. Loppuvoitonjako on nostettavissa myös takaisinostoissa. Loppuvoitonjakoa on rajoitettu. Se saa olla korkeintaan 16 % vuosien varrella kertyneestä juoksevasta voitonjaosta +6 % vakuutussummasta.

Osasta 2° tapahtuva voitonjako on ilmoitettava toimitasuunnitelmassa (esim. vuosittain 5 % vakuutussummasta). Sama koskee osalle 2° hyvitetävää korkoa (esim. 6 - 8 %). Toimintasuunnitelmaa voi BAV:n suostumuksella muuttaa, kuten käytännössä tapahtuukin. Osa 3° on tarkoitettu voitonjaossa esiintyvien heilahtelujen tasoittamiseksi ja sen käytöstä päättää yhtiön johto. Kuitenkin toimitasuunnitelmassa täytyy määritellä yläraja osalle 3°. Se on (kaikilla yhtiöillä) toimintavuonna tapahtunut siirto RfB:hen + puolet siirrosta RfB:hen edellisellä vuonna. Näin estetään vapaan osan kasvu tarpeettoman suureksi.

3.4. Eräitä voitonjaon valvontaan liittyviä piirteitä

Varovaisten perusteiden takia laskentayksiköiden tulos ei ole juuri koskaan tappiollinen (poikkeuksena aiemmin esiintyneet työkyvyttömyysvakuutuksen tappiot). Mikäli jokin laskentayksikkö tuottaisi tappion jota ei voi kattaa sen RfB:stä, tappio maksetaan takaisin seuraavana vuonna. Jos poikkeuksellisesti tänäkään vuonna laskentayksikön tappiota ei pystytä maksamaan sen omasta RfB:stä, se otetaan jonkin toisen laskentayksikön RfB:stä. Velka on korkoineen maksettava takaisin mahdollisimman pian.

Valvonnalla pyritään myös kontrolloimaan, että kustannusliikkeen mahdolliset tappiot eivät liiallisesti pienennä vuotuista ylijäämää ja sitä kautta voitonjakoa. Tämä tapahtuu ns. R-suhteitten avulla. Yhtiöt laskevat vuosittain R-suhteen, jossa osoittajassa on siirto RfB:hen + suoraan vakuutuksille myönnetyt hyvitykset + vastuuvälille hyvitetty korkotuotto sekä nimittäjässä kyseisen vuoden alan keskimääräinen riski- ja korkoliikkeen tuottojen summa. Heilahtelujen välttämiseksi R-suhde lasketaan kolmelta edelliseltä vuodelta. Mikäli näin laskettu suhde alittaa toleranssirajan 0.9, on yhtiön lisättävä voitonjakoa, esimerkiksi piilovarauksia purkamalla, niin että taso 0.9 saavutetaan.

Vakuutusyhtiöiden mainontaa ja vakuutuksenottajille esitettävää informaatiota kontrolloidaan ns. rahoitettavuuslaskelmilla (Finanzierbarkeit). Mikäli yhtiö haluaa mainostaa korkeita voitto-osuuksia, on sen esitettävä valvovan viranomaisen tarkastettavaksi laskelma joka osoittaa, että sama voitonjakotaso voidaan säilyttää jatkuvasti mikäli olosuhteet pysyvät nykyisen kaltaisena. Menettelyllä pyritään estämään vakuutuksenottajille syntyviä epärealistisia odotuksia.

Rahoitettavuuslaskelmat ehkäisevät voitonjaon kasvamista liialliseksi, toisaalta RfB:lle asetettu yläraja ja R-suhteen avulla toteutettava kontrolli pitävät huolen

siitä, että voitonjako ei jää liian vähäiseksikään.

4. Vakuutuksenottajien välinen tasapuolisuus

Tarkastellaan aluksi tasapuolisuutta saman vakuutus-sukupolven kannalta. Laskentayksiköihin pohjautuva järjestelmä pitää huolen siitä, että eri vakuutustyypeille kuuluvat voitot eivät siirry toisille vakuutustyypeille. Kuten mainittu, esimerkiksi sairausvakuutusta ei saa harjoittaa edes samassa yhtiössä kuin henkivakuutusta. Tasapuolisuuden toteutumista edistävät myös voitonjaon nopeus, josta huolehtivat RfB:n yläraja ja loppusuorituksen osuuden rajoittaminen sekä voitonjaon jatkuva riittävyysskontrolli R-suhteen avulla. Näin ollen voi lyhyesti todeta, että samanaikaisen vakuutuksenottajasukupolven välisessä voitonjaossa ei ole tasapuolisuuteen liittyviä ongelmia.

Huolimatta nykyisen vakuutuksenottajasukupolven keskinäisen voitonjaon tasapuolisuudesta voisi eri vakuutus-sukupolvien välillä (teoreettisesti) olla epätasapuolisuutta voitonjaossa. Epätasapuolisuus voisi toteutua esimerkiksi siten, että aikaisemmin kertynyttä varallisuutta jaettaisiin nopeasti nykypolvelle, tai että korkean voitonjakoperiodin aikana uudet lyhytkestoiset säästövakuutukset voisivat rahastaa osaksi aikaisemmalta ajalta periytynyttä voittoa.

Kumpikin edellämainittu mahdollisuus edellyttäisi, että voitonjaossa tapahtuisi huomattavia heilahteluja. Saksan henkivakuutuksen voitonjako on kuitenkin varsin tasaista, mikä johtuu osaksi siitä, että sijoitettavat varat ovat suurimmaksi osaksi kiinteitä korkoinstrumentteja. Toisaalta tasaisuus johtuu valvontajärjestelmästä joka estää voitonjaon painumisen liian pieneksi tai kasvamasta liian suureksi (kts. kohdan 3.4 loppuosa) ja näitten ilmiöiden rekyylinä seuraavan voitonjaon syklisen heilahtelun. Lyhytkestoisilla vakuutuksilla rahastaminen ei juurikaan ole mahdollista verotuksen takia. Alle 12 vuotta kestävät vakuutukset ja erityisesti kertamaksuiset vakuutukset

saavat muita huonomman verokohtelun. Näin ollen myös eri vakuutussukupolvien välinen tasapuolisuus toteutuu Saksassa hyvin.

5. Euroopan yhdentymisen aiheuttamat muutospaineet

Euroopan yhdentyminen tulee perusteellisesti muuttamaan Saksan henkivakuutusjärjestelmää. Tämä koskee vakuutusyhtiöiden valvontaa, henkivakuutusjärjestelmää sinänsä ja voitonjakojärjestelmää. Muutokset johtuvat siitä, että EY:n edellyttämä harmonisointi tapahtuu vahvasti englantilaiseen järjestelmään perustuen. Muutokset alkavat vaikuttaa 3. henkivakuutusdirektiivien astuessa voimaan. Saksalaiset pyrkivät joiltakin osin säilyttämään olemassaolevan järjestelmän piirteitä tulevaisuudessakin. Toistaiseksi ei ole selvää missä määrin tämä tulee onnistumaan.

Erityisen suuri ja nopea muutos tapahtuu vakuutusyhtiöiden valvonnassa. Tulevaisuudessa ei ole mahdollista vaatia ennakoon hyväksymistä maksu- ja varausperusteille eikä uusille tuotteille. Solvenssivalvonta jää BAV:lle, entistä vaativammissa olosuhteissa. Hyvin toimineen järjestelmän muuttuminen ei luonnollisestikaan ole valvojan viranomaisen mieleen. Yhtiöiden piirissäkään ei järjestelmän muuttuminen herätä erityistä ihastusta. BAV on koettu paljolti yhteistyökumppaniksi ja yhteistyöhön on oltu tyytyväisiä. Esimerkiksi Allianzissa nähtiin tiukan valvonnan toimineen vakuutusalan hyväksi esimerkiksi siinä mielessä, että alan luottamusta nakertavilta konkursseilta on välttytty. Saksassa vallitsee henkivakuutusyhtiöiden ja pankkien välillä kova kilpailu asiakkaita. Jos jokin vakuutusyhtiö tekisi konkurssin, olisi tästä pikemminkin seurauksena, että asiakkaat lähtisivät hyvistäkin vakuutusyhtiöistä pankkeihin kuin että asiakkaat vaihtaisivat huonosti hoidetun vakuutusyhtiön hyvin hoidettuun.

Valvonnan väistyminen tuotekehittelyn osalta nähtiin yhtiöiden puolella positiivisena, koska uusien tuotteiden

ennakkohyväksyntä olisi liian hidasta tulevassa kilpailutilanteessa.

Tulevaisuudessa yhtiöillä voi olla kullakin oma perustekorkonsa ja kuolevuustaulustonsa. On kuitenkin todennäköistä, että BAV määrää ylärajan, esimerkiksi 4.5 % perustekorolle ja vastaavasti "ylärajan" kuolevuustaulustoille.

Tulevaa markkinatilannetta arvioidessaan vierailun isännät olivat varovaisia. Varsin mahdollisena pidettiin, että markkinoilla ei tule esiintymään äkillisiä muutoksia. Saksalaisten kuluttajien arveltiin arvostavan saksalaistyyppisten henkivakuutusten varmuutta eikä välttämättä innostuvan kovin voimakkaasti riskialttiimmista vakuutusmuodoista. Toisaalta luotettiin omien yhtiöiden kykyyn vastata ulkomaiseen kilpailuun kotimarkkinoilla. Esimerkiksi englantilaiset tuotteet eivät sellaisenaan sovellu Saksan markkinoille erilaisen kuolevuuden johdosta. Käytyjen keskustelujen perusteella saksalaisten stragiana muutostilanteessa näyttää olevan ennen kaikkea pyrkimys kotimarkkinoiden säilyttämiseen. Suhtautuminen ulkomaiden markkinoiden valtaamiseen oli varauksellista.

Nykyinen henkivakuutuksen ja sen voitonjaon tiukka valvonta tulee purkautumaan ja mahdollisesti johtamaan erityyppiseen voitonjakoon tulevaisuudessa. Tällöin on mahdollista, että nykyisin erinomaisesti toteutuva vakuutuksenottajien tasapuolisuus saattaa joiltakin osin heiketä. Esimerkiksi uutuustuotteita voidaan suosia hinnoittelulla. Myös piilovarausten liian nopea purkautuminen uudelle vakuutussukupolvelle voi olla mahdollista. Toisaalta vahvan henkivakuutustradition vuoksi näin ei tarvitse tapahtua.

Vakuutuksenottajien ja osakkeenomistajien välinen voitonjako voi myös muuttua osakkeenomistajien eduksi (nykyisestä keskimäärin 2 %:sta). Tätä pidettiin luultavana henkivakuutusyhtiöiden yhdistyksessä. Alliansissa sen sijaan arveltiin nykyisenkaltaisen tilanteen jatkuvan

myös tulevaisuudessa, koska nykyisinkin voisi jakaa osakkeenomistajille 10 %, mutta lähinnä kilpailusyistä kuitenkin jaetaan keskimäärin vain 2 %.

6. Eräitä erityiskysymyksiä

Tässä kohdassa käsitellään aktuaarin asemaa ja unit-linked (fondsgebundene) vakuutuksia.

Saksan henkivakuutusjärjestelmä on aktuaarillisen ajattelun läpikäynti. Toisaalta voimakkaan kontrollin vuoksi aktuaarillinen päätösvalta on paljolti viranomaisilla, mikä rajoittaa yhtiöiden aktuaarien liikkumavaraa. Tuleva kehitys saattaa muuttaa aktuaarin asemaa englantilaiseen suuntaan ja mm. lisätä aktuaarin vaikutusvaltaa sijoitusasioissa.

Matemaatikoiden rooli saksalaisissa henkivakuutusyhtiöissä on nykyisinkin merkittävä. Esimerkiksi Allianz'in toimitusjohtaja on aktuaari. Lisäksi myös pääaktuaari on hallituksen jäsen. Matemaatikoita on runsaasti eri organisaatio-osissa kuten laskentatoimessa, sijoitustoimessa, sisäisessä suunnittelussa ja ATK:ssa.

Unit-linked- vakuutuksilla ei ole suurta merkitystä Saksan markkinoilla. Markkinaosuus kaikista henkivakuutuksista on 1 %. Kasvuvauhti on kuitenkin suuri sillä uusmyynnistä noin 10 % on unit-linked-liikettä. Perinteisten vakuutusten arvellaan kuitenkin säilyttävän tulevaisuudessakin asemansa, eikä Saksassa uskota unit-linked-vakuutusten saavan yhtä voimakasta suosiota kuin Englannissa.

Lähdeviitteitä

Englanti

- Daykin, C.: The supervision of life insurance business in the United Kingdom, esitelmä.
- Pickford, M.A.: The supervision of life insurance business in the United Kingdom: Accounting Concepts and the Valuation of Liabilities Regulations, esitelmä.

Ruotsi

- Palmgren, B.: Bonus Schemes in Sweden, 1991, julkaisematon raportti.
- Försäkringsrörelse i förändring.
Delbetänkande av försäkringsutredningen,
1991, komiteanmietintö.

Saksa

- Claus, G.: Die Rolle des Versicherungsmathematikers bei der Aufsicht über die Versicherungsunternehmen: Technische Merkmale der Kontrolle und die in den einzelnen Ländern angewendeten Methodologien, Teil I, esitelmä.
- Braa, P.: - " - Teil II: Tariffierung, Reservierung und Überschussbeteiligung, esitelmä.

